

Artikel fra
Årsskriftet Critique
første årgang, 2008

Udgivet af Konservative Studenter i Aarhus,
Christian Houlberg Skov, stud. mag.
Rasmus Ladekjær Pedersen, stud. scient.

Engelsk indflydelse på dansk

– der er brug for sprogrøgt

Af BA, stud. mag. Arild Hald Kierkegaard

Om forfatteren

Arild Hald Kierkegaard (f. 1979), overbygningsstuderende ved Københavns Universitet (historie og nordisk filologi), medstifter af Modersmålskredsen (<http://www.modersmaalet.dk>) og medudgiver (ansv.) af sprogbladsskriftet Budstikken. Nyt om dansk-nordisk sprog og sprogrøgt.

Da studievejlederne i Danmark for nylig ville gøre opmærksom på ansøgningsfristen til optagelse på videregående uddannelser, skete dette i form af en kampagne med navnet *Wake up call 5. juli*. Denne artikel er derimod tænkt som et *wake up call* for det danske sprog, eller som *Weekendavisens* rapporter udtrykte det i forbindelse med åbningen af netstedet Sproget.dk i oktober 2007: Danskernes sprogfølelse trænger til et *boost!*

Det er min opfattelse, at det hovedløse snobberi for alt engelsk/amerikansk og den dermed forbundne tilsidesættelse af dansk sprog og kultur for længst har nået smertegrænsen, og at det derfor er på høje tid at begynde at tage problemet alvorligt. I modsat fald kan det nemlig meget vel vise sig, at *the point of no return* snart er nået for det danske sprog, eller anderledes udtrykt: Vi *ender* op med et sprog, der er fuldstændig *fucked up* – og kan da lige så godt foretage den *ultimative* overgang til engelsk. Det Radikale Venstre har som bekendt allerede foreslået, at engelsk, eller rettere sagt: *Valby English*, gøres til lovfæstet sprog her til lands.

Dansk i færd med at blive et andenrangssprog

Om firsernes unge, velhavende storbystræbere har journalisten Monica Ritterband skrevet:

Det hører også til den danske yuppiestil at lægge afstand til det danske sprog. Dansk er landligt og let klodset. Kigger man på reklamerne, vil man se den ene engelske tekst efter den anden.

I dag synes vi slet og ret at være blevet en nation af sproglige *yuppiers*, og mange danskeres snobberi for alt engelskklingende er tilsyneladende grænseløst. Over det ganske land minder butikernes skiltning os om, at modersmålet vitterlig er til *Sale*. Selv noget så traditionelt dansk som et dyrskue skal nu om dage have påhæftet et engelsksproget slagord: “It’s showtime”, stod der at læse på Roskilde Dyrskues plakater fra 2008. Holder den lokale idrætsforening i en landsby i Nordsjælland en friluftskoncert, døbes denne *Melby Open Air* – vel for at vise, at om ikke andet så formatet er i verdensklasse. Ak ja, hvem vil ikke gerne hæve sig over sin medfødte provinsialisme?

Én ting er, at private næringsdrivende ligger under for det engelsk sprogs rige mål af *snob value*, men når det offentlige hopper med på bølgen, er der noget rivende galt. En kampagne fra Sundhedsstyrelsen hed således *Move on*, og vore universiteter holder *take off*-seminarer og opslår stillingsannoncer på rent engelsk. Også de statsligt støttede medier er blevet grebet af anglomani. Da TV2 i 2006 oprettede den første landsdækkende 24-timers-nyhedskanal, fik denne navnet *TV2 News*, og sidste år fulgte Danmarks Radio så efter med net tjenesten *DR Update*. Som vi skrev i præsentationen af sprogbladsskriftet *Budstikken* i marts 2007:

Når hele samfundet lules ind i en tvangsforestilling om, at enhver videregående uddannelse, ethvert fjernsynsprogram, forbrugsprodukt, firma eller forretningskoncept skal bære et engelsk navn for overhovedet at kunne være til, har vi brug for folk, der slår til lyd for en mere nuanceret sproglig bevidsthed. En bevidsthed, der – som noget helt selvfølgeligt – tager sit udgangspunkt og anerkender sine forudsætninger i modersmålet.

Signalet ved alle disse unødvendige indrømmelser til det engelsk-amerikanske er ikke til at tage fejl af: Dansk duer ikke! Vort modersmål er grimt, klodset og utidssvarende, et bondesprog, der ingenlunde kan måle sig med tidens internationale kommunikationsmiddel over alle: *engelsk*. Undersøgelser har vist, at brug af anglicismer forbindes med modernitet og internationalitet, højere social klasse, magt, fagsprog og faglighed. Skal der virkelig *sparkes røv* i internationalt format, er det ikke på *vores* knoldesparkersmål.

Hertil knytter sig så ofte myten om, at engelsk er meget rigere end dansk. “Her i landet må vi desværre klare os med en tredjedel af det ordforråd, englændere og amerikanere råder over”, hører man ikke sjældent. Ja, det kan vel ikke undre, at nogen får den fejllopfattelse, når vi kritikløst overtager engelsk-amerikanske gloser i stedet for at (gen)opdyrke vore egne. Dansk er tydeligvis i færd med at blive et andenrangssprog i Danmark.

Sprogforskernes stillingtagen

Danske sprogfolk har længe bagatelliseret og negligeret udviklingen. Løsenet har været at lade sproget passe sig selv og give markedskræfterne frit spil, en holdning, som ifølge Dansk Sprognævns formand er “politisk korrekt” i miljøet.

Til de ubekymrede hører således professor L a r s B r i n k, som i midten af firserne foretog en optælling af anglicismer i en mængde små udvalgte tekstprøver på hver især 200 ord. Han fandt kun 1 – 2 % engelske ord og sluttede på den baggrund, at de nordiske sprog langtfra var truede:

Alt i alt må man sige, at den engelske påvirkning af dansk, svensk og norsk er kvantitativt ringe og kvalitativt overfladisk (...)

Konklusionen er siden hen blevet overtaget af E r i k H a n s e n og J ø r n L u n d, der skriver i bogen *Kulturens gesandter. Fremmedordene i dansk* (1994):

Men alt i alt må man sige, at den engelske påvirkning af dansk er meget beskeden og ikke urovækkende. Det danske sprog har i løbet af sin historie modtaget – og overlevet – påvirkninger, som var langt voldsommere end den engelske i vore dage.

Når mange mennesker ikke desto mindre tror, at påvirkningen er meget mere omfattende, skyldes det ifølge Hansen og Lund, at man lægger mærke til de engelske ord. De stikker nemlig mange gange af mod deres omgivelser ved at have bevaret et fremmedartet præg. Desuden “springer de engelske ord i øjnene, fordi de er så få!”. Havde vi haft lige så mange engelske ord som latinske, tyske og franske, ville ingen fæste sig ved dem. Endelig forekommer engelsk i stor stil i annoncer, reklamer, filmtitler, varenavne, på butiksskilte osv., altså i forbindelse med en række påtrængende budskaber, men alt i alt må man alligevel sige, at er der tale om småting. Tager man en tilfældig avis, kan man komme til at blade *meget længe* for at finde en artikel, der indeholder blot ét engelsk ord.¹

¹Påstanden viser, hvor stærkt Hansen og Lund overdriver; anglicismer er ikke sjældent iøjnefaldende allerede på avisernes forsider. Jeg vil således hævde, at man kan komme til at blade meget længe for at finde en artikel, der ikke indeholder et eller flere engelske ord.

Da Modersmål-Selskabet i 1990 ville agitere mod overbelåning fra engelsk/amerikansk med forbillede i Norsk Språkråds samtidige kampagne mod “anglonorsk”, Aksjonen for språklig miljøvern, følte Hansen sig kaldet til i egenskab af formand for Dansk Sprognævn at angribe initiativet i en kronik i *Politiken*. Frygten for engelsk var stærkt overdrevet, mente han: “Der stod også fremmedord på runestenene”.

Sådan mener danske sprogfolk flest nu engang, at de tjener deres modersmåls interesser bedst – ikke ved at angribe dem, der gør sig skyldige i latterlig eller uforståelig brug af engelsk (det ville være at optræde “normativt” og “puristisk!”), men ved at angribe dem, der gør opmærksom på problemet.

Det skal dog retfærdigvis siges, at der i de senere år har lydt mere kritiske røster fra denne ellers uventede kant, mest udtalt hos de to sprogprofessorer Michael Herslund og Niels Davidsen-Nielsen, der har advaret kraftigt mod misbrug af engelsk og opfordret til sprogpolitisk handling. Også professor Knud Sørensen, vel nok vor førende mand på området anglicismer og engelskpåvirkning, er udpræget skeptisk over for mange journalisters og politikeres “kritikløse” omgang med engelsk-amerikansk sprogstof. Det samme gælder forfatter og seniorrådgiver Kirsten Rask, der har udgivet et lille skrift med den smukke titel *Sprogrenserordbog. Tal dansk!* (2. udg. 2001). I al beskedenhed nævner jeg så også Modersmålskredsen (<http://www.modersmaalet.dk>) og dennes tidsskrift *Budstikken. Nyt om dansk-nordisk sprogrøgt*, som jeg selv er medudgiver af.

Der er desuden kommet mere opmærksomhed om tab af sproglige brugsområder, såkaldte domænetab, og det fællesnordiske forskningsprojekt Moderne importord i Norden, hvis resultater jeg henviser til i det følgende, har gransket fremmed påvirkning i de nordiske sprogsamfund. Det er meningen, at dette projekt i sidste ende skal kunne understøtte sprogpolitiske tiltag på nordisk/nationalt niveau, men om den ny viden vil føre til en opgivelse af den traditionelle danske *laissez faire*-politik, er mildt sagt tvivlsomt.

Engelsk påvirkning på flere planer

Den engelsk-amerikanske påvirkning af dansk finder sted på samtlige sproglige niveauer, men det er især *ordforrådet*, der rammes, og det er ligeledes den påvirkning, vi lægger mest mærke til.

Direkte lån som *accessories*, *bungeejumping*, *groovy*, *image*, *synthesizer* og *thriller* stikker af mod deres omgivelser og kan være svære at stave, udtale, bøje – og forstå. Det er fortrinsvis disse, der bliver genstand for modstand fra mere kritiske eller konservative sprogbrugeres side. Indirekte påvirkning foreligger derimod ved *oversættelseslån*, hvor et udenlandsk ord oversættes led for led, f.eks.: *frynsegoder* (fra *fringe benefits*), *posedame* (*bag lady*) eller *dåselatter* (*canned laughter*).

Et eksisterende dansk ord kan også få en ny betydning under indflydelse af engelsk – i så fald taler vi om *betydningslån*. Dette gælder *overhøre* i betydningen ‘høre noget ved et tilfælde’ (under indflydelse af *overhear* med samme indhold), mens ordet på traditionelt dansk betyder ‘lade som om, man ikke hører noget eller nogen’. Et andet eksempel er *panel*, der nu kan bruges i overført betydning om en ‘udvalgt gruppe, ofte af dommere eller sagkyndige, der skal drøfte eller afgøre en sag’ (efter den tilsvarende brug i engelsk).

En blanding af direkte og indirekte lån foreligger ved *blandingslån*, hvor kun det ene led i et sammensat ord oversættes, eksempelvis *donkeykedel* (fra *donkey boiler*), *speedbåd* (*speedboat*) eller *hårspray* (*hair spray*). Typen kan være svær at skelne fra *blandingsdannelse* som *zapperkultur* og *fighter glad*, hvor anglicismer indgår i den hjemlige orddannelse.²

²Blandingslån og blandingsdannelser kan under ét kaldes *blandinger*, dvs. ord med blandet dansk og fremmed (: engelsk) ordstof. Sml. Henrik Gottliebs (2004) skelnen mellem “partial loan translations” og “amalgamations”. En anden samlebetegnelse er *hybrider*.

Endelig må nævnes de såkaldte *pseudolån*, hjemligt dannede ord, der ser engelske ud, men afviger fra engelsk i form eller betydning, eller som er aldeles uengelske, f.eks. *aircondition* ‘luftkøling’ for engelsk *airconditioning*, eller *babylift*, der på engelsk hedder *carry cot*.

Det er ikke bare enkeltord, der lånes, men også faste udtryk, idiomer, talemåder og ordsprog har dansk gennem tiden overtaget i stor stil. Blandt de oversatte udtryk er “landeplager” såsom *og så tager vi den derfra* (*then we take it from there*), *gøre en forskel* (*make a difference*), *levere varen* (*deliver the goods* ‘indfri forventingerne’) og *Hav en god dag!* (*Have a nice day!*). Ligesom ved betydningslån kan der her være tale om snigende indflydelse, hvor det, der begynder som en fejlagtig oversættelse, måske får held til at omforme sprogbrugen varigt. Vi var vist en del, der rynkede på næsen, da Gitte Seeberg i sin tid fremsatte slagordet *Nok er nok* (*Enough is enough*) vendt imod alt Dansk Folkepartis uvæsen. *Nu er det nok!*, burde nogen have svaret politikerne på det danske sprogs vegne.

Kodeskift betegner det forhold, at danskere indfletter kortere eller længere engelske brudstykker i deres ellers danske tale – det kan være udtryk som *you name it* eller hele sætninger.

Det er ikke bare på det leksikalske plan, at dansk er under engelsk/amerikansk fortryllelse. Også *ordføjnngen* (syntaksen) påvirkes, f.eks. ved ændrede konstruktionsmuligheder for udsagnsord (*kommentere på*, sml. *comment on*) eller omvendt ordstilling (*Venligst gå ombord!* for korrekt dansk *Gå venligst om bord!*, sml. *Please go on board!*). Her kan også nævnes det af danske journalister koldblodigt gennemførte artikelmord (: udeladelse af kendeordet *den*) i formuleringer af typen *Fortryllende Mr. Mox, Pladeaktuelle Allan Olsen, 21-årige Karina, engelske P. J. Harvey*.

I retskrivningen ses den engelske indflydelse ved apostroffejl (*Helle’s pølser*) og splittede ord (*vare indlevering, Jagt Ekspertene*), hvor det sidstnævnte eksempel ikke er tænkt som en opfordring til at støtte Foghs kulturkamp mod såkaldte smagsdommere. En restaurant søgte for et stykke tid siden efter en *bar medarbejder!* Mon til at sælge *fad øl?* Sådanne umulige orddele er ikke alene ukorrekte, men er direkte ødelæggende for sprogets logik. Det er ikke altid bare sprogrøgttere, der gør sig skyldige i ordkløveri.

Hvor stærk er påvirkningen?

Mængden af låneord er senest blevet målt som led i projektet *Moderne importord i Norden*. Undersøgelsen sammenlignede et nummer af *Ekstra Bladet*, *Politiken* og *Århus Stiftstidende* fra 1975 med et tilsvarende nummer af samme aviser fra 2000. I søgelyset var de såkaldte moderne importord, dvs. låneord, der har vundet fodfæste i sproget efter 1945, og det både fra engelsk og andre sprogområder, undtagen svensk/norsk. Engelsk dominerer imidlertid klart med hele 88,2 % af dette ordstof, mens tysk og fransk til sammenligning bare tegner sig for 1,1 og 0,8 %.

Resultatet blev, at mængden af moderne importord er øget inden for samtlige emneområder i løbet af de seneste femogtyve år, og at det samlede antal er tredoblet – fra 0,39 % i 1975 til 1,17 % i 2000. Samtidig viser undersøgelsen, at der bruges over tre gange så mange importord i annoncer som i redaktionel tekst (mere end en firedobling siden 1975, rent engelske tekster blev ikke talt med). Ungdomsstoffet indeholder hele 6,38 % moderne importord.

Umiddelbart lyder 1,17 % måske ikke af så meget, men man kan anføre som en grundlæggende indvending mod den slags talfæste, at det er ordenes *indholdstyngde*, ikke deres hyppighed, der er afgørende. Firs procent af en tekst består af omkr. 5000 ord, der hele tiden går igen (bl.a. småord som kendeord, stedord, forholdsord og biord), og selvom disse tjener som sprogets fugekit, er de lidet betydningsmættede i modsætning til f.eks. de engelske lån, som især fordeler sig på navneord (80-90 %), tillægsord og udsagnsord. Det er, som *Pia Jarvad* skriver i bogen *Nye ord* (1995), “de ord der er med til at skabe vores opfattelse af verden og danne de grundlæggende termer eller glosser til oplevelsen af verden i indholdskategorier, og det betyder at vi i stadig større grad lader en anden kultur med dets sprogs styre vores virkelighed.”

Tabel 1: Engelske ord i de forskellige udgaver af Retskrivningsordbogen samt Nudansk Ordbog 2005.

	Bogstav C	Bogstav J	Bogstav Y
RO 1955	18,1 %	8,4 %	14,6 %
RO 1986	24,1 %	13,4 %	11,2 %
RO 1996	28,3 %	16,2 %	12,9 %
RO 2001	29,3 %	16,7 %	12,6 %
NDO 2005	34,3 %	17,2 %	12,8 %

Tabel 2: Nye ord i dansk 1955-98

Nye ord i dansk 1955-98	(Jarvad 1999:110)
Lån fra andre sprog end engelsk ^a	5 %
Navne, enkeltord og fraser direkte fra engelsk ^b	13 %
Hybrider med et led fra engelsk ^c	14 %
Pseudoengelske ord ^d	2 %
Betydningslån fra engelsk ^e og oversættelseslån fra engelsk ^f	9 %
Danske dannelser ^g	57 %
I alt	100 %

^a bonsai, tortilla, berufsverbot, boule

^b Dolby, deathmetal, carvery, never mind

^c hårspray, vejrtainment

^d bigshopper, slowfood

^e turbulens, dumpe affald

^f dødsmetal, posedame

^g reservebedstemoder, salgsbrev

Desuden giver tallene i sagens natur ikke noget indtryk af, hvor meget engelsk vi udsættes for i dagligdagen – her er der tale om en langt kraftigere påvirkning gennem reklamer, de æterbårne medier, internettet mv. En optælling foretaget af forfatteren *Leif Hjernerøe* i 2006 viste, at DR1, DR2 og TV2 i dagene mellem jul og nytår havde programsat over halvtreds amerikanske spillefilm og dertil en lang række engelsksprogede tv-serier.

Engelske ord i *Retskrivningsordbogen*

For at få et indtryk af, hvor stor en rolle, det engelske ordforråd spiller for den centrale del af det moderne danske ordforråd, har jeg gennemgået tre udvalgte bogstaver i de forskellige udgaver af *Retskrivningsordbogen*³ samt i den seneste udgave af *Nudansk Ordbog* (19. udgave, 2005). Kun direkte lån, blandinger og pseudoanglicismer (f.eks. *choker*) er talt med, ikke oversættelseslån og betydningslån. Alt, hvad der med sikkerhed kan bestemmes som engelske lån, medtages uanset lånetidspunkt og tilpasningsgrad. Udelukket er geografiske betegnelser, nationalitetsbetegnelser og egentlige forkortelser. Det må bemærkes, at bogstav C ikke indeholder nogen oprindeligt danske ord, idet ingen danske arveord begynder på c. Se tabel 1.

Man kan også se på sammensætningen af nye ord. En sådan beregning er foretaget af *P i a J a r v a d* for tidsrummet 1955-98, se tabel 2.

Det fremgår heraf, at ord indeholdende engelsk materiale (direkte lån, hybrider og pseudoanglicismer) udgjorde 29 % af de nye ord, mens den samlede “engelskforårsagede del” beløber sig til 38 %. Samtidig var 57 % danske dannelser, dvs. ord tilvirket af eksisterende dansk ordstof.

³Eller helt korrekt: Retskrivningsordbog 1955 samt Retskrivningsordbogen 1986 (2. udg. 1996, 3. udg. 2001), alle fire udgivet af Dansk Sprognævn og her forkortet RO.

Dette tal for engelsk indflydelse må dog på grund af de problemer, der altid er forbundet med at spore indirekte påvirkning, antages at være et minimumsskøn. En liste over nye ord især fra årene 1989-91 afslørede således et meget kraftigere engelsk islæt, dvs. at halvdelen af ordene var anglicismer (fordelt ligeligt på direkte og indirekte lån). Samme billede gav en nyordsliste for 1998-2003 sammenstillet af en medarbejder ved Dansk Sprognævn. Kun 44 af disse 135 ord, der alle var fundet i almindeligt sprog, viste sig ikke at være anglicismer. Med andre ord var 67 % af tilvæksten i ordforrådet præget af engelsk.⁴

Man kan rolig slutte, at den engelske indflydelse er meget kraftig, ja, alarmerende stærk ville nogen nok mene. Og påvirkningen rammer ikke bare teknisk sprogbrug i udkanten af ordforrådet, men ord for almindelige, hverdagsagtige foreteelser er i stigende grad engelske (f.eks. udsagnsord som *droppe*, *spotte*, *teste*, *tjekke* eller navneord som *baby* og *weekend*; selv det lille ord *ja* har fået en engelsk medbejler).

Problemer med låneord

Problemet med direkte lån kan anskueliggøres i følgende punktopstilling. De kan

1. være svære at tilpasse dansk stavning, udtale og bøjning og dermed svære at håndtere;
2. føre til navnelighed med danske ord: fuldstændigt (*spotte*), skriftligt (*brand*, *hoste*, *handle*) eller lydligt (*chatte*);
3. være svære at aflede, dvs. danne nye ord ud fra;
4. skade den hjemlige orddannelse (der bliver benyttet mindre);
5. være svære at forstå og gennemskue, skabe "støj på linjen" og irritere modtageren.

Græske og latinske ord giver næsten ingen problemer med stavning og udtale, men enkelte har fastholdt en fremmed bøjning, f.eks. *leksikon* flt. *leksika* el. *leksikoner*, *modus* flt. *modi* – jf. også de ganske mange ord på *-ium*, som ender på *-ie* i bøjede former (samt i grundformen i "ukorrekt" sprog). Ord fra fransk har vi en lang tradition for at fordanske (vi skriver *portræt*, *turist*, *nervøs*, *kontor* og *kø*, ikke *portrait*, *touriste*, *nerveux*, *comptoir* og *queue*; selv *critique* er set med dansk stavemåde!), men en del franske ord er endnu ikke fuldt hjemliggjorte (*geni*, *jaloux*, *bureau*). Tyske ord, der udgør en meget stor del af det danske ordforråd, er så godt som altid tilpassede, og det samme gælder svenske og norske. Vi kunne ikke drømme om at fastholde svensk skrivemåde og udtale i et ord som *letmælk* (*lättmjölk*) – hvorfor i alverden skulle vi dog også dét? Spørgsmålet er så bare, hvorfor fødevarer i danske butikker skal bære navne som *milkshake*, *smoothie*, *cookies*, *brownies*, *sliced pålæg* og *softkernebrød*. At letmælken endnu ikke er kommet til at hedde *milk light*, kan vi trods alt glæde os over!

Tilpasning af engelske lån i dansk

Når det gælder engelsk-amerikanske lån, udviser vi danskere straks en helt anden servilitet. Det engelske sprog har høj prestige, og lånene derfra bliver følgelig ikke eller kun i ringe grad tilpasset. Om forholdene i norsk skriver Helge Sandøy: "Nordmændene tilpasser ordene ret meget i udtale og bøjning; ingen nordmand siger fx *ein djåbb – fleire djåbs*. Det hedder *ein jobb – fleire jobbar* osv."

I Danmark får selv gamle låneord nu genskabt en engelsknær udtale, f.eks. [w]-lyd i *weekend*, der ellers i mands minde har været udtalt med dansk [v], eller engelsk [r] i *roll-on*. En fordansket udtale var tydeligvis ikke *årl rajt* – vi griner jo alle nu om dage ad Erhard Jacobsens gengivelse

⁴Se herom Larsen 1994 og Gottlieb 2004.

af udtrykket *all right*, og i tv-programmet *X-Factor* blev den stakkels Poul fra Hasselager, der udtalte *Robbie Williams*' navn med dansk bagtunge-r, til grin for dommerpanelet og den halve nation. Nogle engelske lyd kan imidlertid være ganske svære at udtale for danskere såsom den ustemte spirant [θ], der hyppigt bliver erstattet af et [f], [t] eller [s] – eksempelvis thriller udtalt med sr-lyd. Her kan også nævnes danskernes problemer med at skelne mellem de to engelske sproglyd [v] og [ʌ], f.eks. i *lock* og *luck*, som de fleste udtaler ens som dansk *lok*.

I Norge har Språkrådet foreslået former som *faite*, *innputt*, *overhedd*, *sprei* og *sørvis*, og i Sverige bruges stavemåder som *tajma* og *mejl*. At tilpasse engelsk-amerikanske ord til hjemlig s t a v n i n g ville nu formentlig ligge de fleste danskere meget fjernt. Et af de få almindelige nyere engelske låneord, der har fået en hjemlig form i dansk, er karakteristisk nok *nørd*. “Ved en fordansket stavemåde understreges yderligere det indholdsmæssige i ordet: ‘det charmeforladte, det ikke at være med på noderne’, fordi engelsk er højprestigesproget og dansk er ‘grimt og klodset’”, skriver P i a J a r v a d.

I Moderne Importords materiale var blot 7 % af ordene tilpasset dansk retskrivning, og det fortrinsvis ord af græsk og latinsk ophav. I 26 % af tilfældene var der sammenfald mellem engelsk og dansk stavemåde og udtale, mens en egentlig fremmed stavning bibeholdtes i de øvrige 67 %. Den “uundgåelige” følge af overbelåningen fra engelsk bliver således en yderligere forvirring af den danske retskrivning, som sandt for dyden er alt andet end lydret og forbilledlig i forvejen, eller anderledes udtrykt: Vi importerer angelsaksiske retskrivningsproblemer. Vi skal så til at lære vore børn, at der gælder mindst to sæt staveregler i dansk: ét for oprindeligt danske ord, og ét for de efterhånden tusindvis af ord, der på et eller andet tidspunkt er indlånt fra eller gennem engelsk.

Hvad angår b ø j n i n g s f o r h o l d, var størstedelen af Moderne Importords materiale integreret i dansk. Alligevel forbliver engelske tillægsord som regel ubøjede (*fair*, *straight*, *trendy*), især i skriftsproget, og mange navneord fastholder en flertalsbøjning på *-s* i ubestemt form (i bestemt form flertal bruges jævnlig omskrivninger). Hvor ofte ses nu ikke selv ældre låneord med (ukorrekt) engelsk flertalsendelse (*jobs*, *sandwiches*, *standards*, *videos*), og sågar danske ord som *styks* og *fifs* udstyres med denne endelse. Også når det gælder fordelingen af afledningsendelsen *-ing/-ning*, der bruges i verbalsubstantiver, er den gal – kun fuldt tilpassede låneord som *mobning* og *kidnapning* følger hjemlige regler. Sansen for det danske i sproget er åbenbart vigende, eller udtrykt i Moderne Importords sprogbrug: Vi har nordisk bundrekord i morfologisk tilpasning.

Alt i alt må man konkludere, at næsten kun meget gamle låneord, som ingen uden særlige sproghistoriske kundskaber forbinder med engelsk, er blevet fuldt integrerede i det danske sprogsystem: *tjans* (*chance*), *tørn* (*turn*), *fjæs* (*face*), *klos* [*op ad*] (*close*), *kiks* (*cakes*), *ansjos* (*anchovies*), *cerut* (*cheroot*). Og så længe det engelske sprog bevarer sin nuværende høje status, og der ikke finder en holdningsændring sted, er der ingen bedring i vente. Man kan også sammenligne med de franske lån, hvoraf en del endnu ikke er tilpassede efter 3-400 år.

“At bringe Tankebud fra Mand til Mand”

Et stort forbrug af anglicismer skal ofte signalere modebevidsthed, kreativitet, faglighed, internationalitet o.l. Deres værdi er altså snarere stilistisk end *kommunikativ* – ja, faktisk er de engelske gloser ligefrem skadelige for forståelsen, vil jeg hævde. K n u d S ø r e n s e n bemærker herom i indledningen til bogen *Engelsk i dansk* (1995):

Gennem de sidste 25 år har jeg gjort mine iagttagelser med blandede følelser: somme tider med en følelse af, at her var der tale om en nyttig forøgelse af det danske ordforråd, men oftere med en hovedrysten over, hvad skribenter – mest journalister – kunne finde på at sluge råt. Jeg har tit haft en mistanke om, at noget af det

engelske sprogstof, der blev serveret i aviserne, da vist ikke ville blive forstået af den almindelige læser, og den mistanke har jeg ikke så sjældent fået bekræftet.

At en femtedel af befolkningen ikke forstår engelsk selv på laveste niveau, burde ellers give anledning til lidt selvbesindelse rundt omkring på direktions- og redaktionsgangene. Det kan slet og ret være *udemokratisk* at vælge en sprogform, der på forhånd udelukker en stor del af befolkningen. En undersøgelse foretaget i 1993 blandt 160 danskere, som tog dansk på aftenskolen på 9. eller 10. klasses niveau, viste således, at kun 28 % forstod meningen med det engelske ord for faglig viden eller kunnen, *knowhow*. 61 % anede ikke, hvad det skulle betyde, og blandt de forkerte bud var såmænd “kinesisk ret”!

Hvad er så danske ords fornemste opgave? “At bringe tankebud fra mand til mand”, vil jeg svare med den store sprogmand *Otto Jespersen* (1860-1943). Jespersen skrev i 1902 en artikel til tidsskriftet *Tilskueren* med titlen “Sprogrøgt”, som burde være pligtlæsning for danske sprogfolk og andre med interesse for modersmålets ve og vel. Jespersen afslutter heri en længere drøftelse af fremmedordene med disse smukke og kloge ord:

Lad mig sammenfatte: for mig er Spørgsmaalet om Fremmedords Afløsning ikke et nationalt Spørgsmaal i gammel Forstand, saa at kun det fra Arilds Tid Danske (eller dog Nordiske) har Værd, alt andet er af det onde. Men nationalt i den Forstand, at alt hvad der har Værd for vort Folk, udnyttes, dyrkes og udvides, uden Hensyn til hvor det kommer fra: meget godt er født uden for Danmark, det skal vi optage; og meget slet er født i Danmark, det skal vi udskille. Maalestokken for, hvad der er godt eller daarligt, bliver rent sproglig, eller om man vil sjælelig, men vel at mærke dansk-sproglig eller dansk-sjælelig: langt fra alle de Ord, der i deres Hjemstavn føles som ypperlige Udtryk for Tanken, er lige saa gode for os, ganske simpelt fordi den sjælelige Jordbund er en anden, saa at Ordet kommer til at staa rodløst og forladt; Tanketraadenes fine Spind knytter det ikke til andre Ord, og derigennem til Begrebet. I samme Grad som de allerede optagne Ord er vanskelige at tumle med (svære at forstaa, at huske, at udtale, at skrive, at bøje, at danne Afledninger af), i samme Grad bør man se at faa dem bort og, om fornødent, afløse dem med Ord, der bedre opfylder danske Ords Borgerpligt: bekvemt og sikkert at bringe Tankebud fra Mand til Mand her i Landet. Og derved bliver Spørgsmaalet endelig nationalt ogsaa i den Forstand, at vi ved denne Art Sprogrensning fjerner en af de værste Hindringer for Folkeoplysning, afskaffer en af Aarsagerne til dumt Klassehovmod og sletter et af de overflødige Skel mellem Folkets Lag. Der er desværre nok af dem tilbage!

De udenlandske ord bliver let løsrevne brokker uden dybere sammenhæng med modersmålets øvrige bestanddele, fremmedartede vækster, der ikke kan slå ægte rod i det hjemlige sproglandskabs muld. De vækker i sig selv enten ingen eller, om værre, falske forestillinger. Nogen dybere forståelse giver de i hvert fald slet ikke, og “Tanketraadenes fine Spind” knytter således ikke ordet til begrebet. Hvor mange børn og unge har mon ikke vandret forvildede om i den tro, at *cornflakes* er lavet af “korn”? Havde man i stedet sagt *majsflager*, ville ordets egentlige betydning have været klar fra begyndelsen.

Vi får sjældent de associationer eller nuancer, ordene rummer for folk med engelsk modersmål. Mens mange anglicismer giver god billedlig betydning for englændere og amerikanere, er de for os blot en samling lyde. Som *Kirsten Rask* udtrykker det: “Vi kender ikke nerven i de ord vi låner, de århundreder af referencerammer som ligger i dem for *indfødte engelsktalende*.” Dette viser sig også ved, at vi næsten altid låner ord, der har flere, beslægtede betydninger i engelsk, i én indskrænket mening.

Hvilke af følgende edb-ord giver mon bedst billedlig betydning for en dansker? *Firewall* eller *brandmur*, *browser* eller *netlæser* (eng. *browse* ‘kigge rundt, gå og snuse, ose, gå på opdagelse’),

website eller *netsted* (*web* ‘(edderkops) spind; net, væv’, *site* ‘sted, plads; byggeplads, byggegrund; beliggenhed, placering’), *software* eller *programvare* (*ware* ‘vare’)? Eller for at give nogle prøver på, at engelsk har lånt os lidet gennemskuelige fremmedord: *detente* eller *afspænding*, *implementere* eller *iværksætte*, *innovation* eller *nytænkning*?

Man bør ikke tage alt for let på, at sprogudviklingen på store og vigtige samfundsområder i stigende grad overlades til et fremmed sprog. Forsømmelsen af den hjemlige begrebsdannelse er i bedste fald forstyrrende og kan i værste fald føre til tab af hele brugsområder, dvs. fuldstændig overgang til engelsk.

Afløsningsord og fordanskning

Kritikløs overtagelse af fremmed ordstof, man ikke har en jordisk chance for at hjemliggøre, er ikke noget, vi bør være stolte af. Jeg er med andre ord tilhænger af en moderat dansk purisme, eller med mere folkeegne ord: en *mådeholden sprogrensning*.

En sådan sprogrensning må kunne blive et vigtigt middel til at fremme eller om nødvendigt genskabe det danske sprogs anseelse, på samme måde som Danmark i 1700-årene oplevede en meget nyttig purisme vendt mod overbelåningen fra latin og fransk. Bevægelsen var dengang nødvendig for at genskabe respekten for modersmålet og frembringe et sprog, der kunne tjene til folkelig oplysning og dannelse. Her i begyndelsen af det nye årtusinde synes tiden til sprogrøgt atter moden.

Efter min mening bør valget være klart: Kun de anglicismer, der dækker et reelt behov (dvs. som vi ikke i forvejen har eller med lethed kan finde lige så gode danske ord for), og som kan tilpasses til det danske sprogsystem, bør gives varig borgerret. De andre bør vi lige så stille se at skille os af med.

Mange engelsk-amerikanske låneord kan faktisk uden videre undværes, f.eks. *sale* for *udsalg*, *wellness* for *velvære*, *trailer* for *forfilm*, *poster* for *plakat*, *flyer* for *flyveblad/løbeseddel*, *event* for *begivenhed/arrangement*, *team* for *hold*, og hvorfor i alverden *face* noget, når man kan se det i *øjnene*, eller *committe sig* i stedet for at *forpligte* eller *binde sig*?

I andre tilfælde mangler vi for øjeblikket et dækkende dansk udtryk og må så udvise lidt sproglig opfindsomhed. Hvorfor ikke kalde f.eks. *airbaggen* for en *sikkerhedspude* (jf. *sikkerhedssele*) eller et *handout* for et *støtteark*? Norsk og svensk (og til dels islandsk og færøsk) kan give uundværlig inspiration i sådanne tilfælde.

Jeg er meget vel klar over, at mange mennesker her til lands er modstandere af den form for “kunstfordanskning”, men det er dog et lidt mærkeligt standpunkt at indtage – sådan rent principielt. For i så fald burde vi vel også sige *rush hour* i stedet for *myldretid*, *home page* i stedet for *hjemmeside*, *spreadsheet* for *regnemark*, *pocket calculator* for *lommeregner*, *user interface* for (*bruger*)*grænseflade* og *noniron* for *strygefri*? Der er tale om bevidste fordanskninger i alle disse tilfælde (og adskillige øvrige), og jeg synes ikke, de er spor forkrampede. Gennem hele vor historie har vi oversat og afløst udenlandske ord på den måde.

I det omfang, låneordene udfylder et tomrum i sproget eller slet og ret har bidt sig fast, bør vi forsøge at give dem en tålelig dansk form: Hvorfor *blogs* og *blogging*, når vi så let som ingenting kan bøje og aflede det ord efter hjemligt mønster: *én blog*, *flere blogge* – *blogning*? Hvorfor tillader Dansk Sprognævn kun den engelske grundform *grill*, når ordet dog efter danske regler for medlydsfordobling burde hedde *en gril* – *flere griller*? Hvorfor *bestsellers* i stedet for *bedstsælgere*? Og hvorfor insistere på at udtale *bluffe* med en engelskagtig *å*-lyd, når vi kan udtale ordet, så det rimer på *luffe*?

En aktiv sprogpolitik for dansk

En sprogpolitik for dansk må efter min mening stå på to ben:

1. Dansk må forsvares og styrkes på alle væsentlige samfundsområder, dvs. tab af sproglige brugsområder må undgås, og domæneindvinding om nødvendigt forsøges. Det er eksempelvis fuldstændig uantageligt, når Det Biovidenskabelige Fakultet og Danmarks Tekniske Universitet har en målsætning om, at samtlige studerende inden for de kommende år udelukkende skal uddannes på engelsk!
2. Vi må have en aktiv politik for det danske sprogs røgt og pleje. Der må gøres op med den hidtidige laden stå til-holdning blandt sprogfolk og politikere, og Dansk Sprognævn bør spille en langt mere fremtrædende rolle som "ambassadør" for det danske sprog, f.eks. gennem et arbejde med afløsningsord og udvikling af hjemlig terminologi. Det vil muligvis kræve et nyt og udvidet mandat til Sprognævnet.

Naturligvis er det ikke meget, vi i Modersmålskredsen kan udrette. Vi kan kun håbe, at man trods alt kan nå et stykke med rationelle argumenter og kærlighed til modersmålet. Kan vort virke om ikke andet så bidrage til at skabe lidt større sproglig bevidsthed, har kræfterne ikke været spildte.

Anvendt litteratur

- Andersen, Margrethe Heidemann: "Tilpasning af engelske lån i dansk tale- og skriftsprog", Nyt fra Sprognævnet, nr. 4, 2007, s. 6-11.
- Andersen, Margrethe Heidemann: "Fonologisk og morfologisk tilpasning af importord i dansk talesprog". I: Vibeke Sandersen & Jørgen Schack (red.): Dansk Sprognævn – godt og vel 50 år efter. 2007. S. 22-36.
- Benarroch, Jane: "Sproget.dk", Weekendavisen 19/10 2007.
- Brink, Lars: "Nordens folkesprog i fare?", Nyt fra Sprognævnet nr. 4, 1988, s. 4-7.
- Brunstad, Endre: Det reine språket. Om purisme i dansk, svensk, færøysk og norsk. Bergen 2001.
- Daidsen-Nielsen, Niels: "Fordanskning af engelske låneord – Kan det nytte?". I: Erik Hansen & Jørn Lund (red.): Det er korrekt. Dansk retskrivning 1948-98. 1998. S. 79-93.
- Eversbusch, Christian Nicholas, Loránd-Levente Pálfi og Arild Hald Kierkegaard: "Præsentation af tidsskriftet Budstikken", 2007, <http://www.modersmaalet.dk/blog/?p=138>.
- Gottlieb, Henrik: "Danish Echoes of English", Nordic Journal of English Studies bd. 3, nr. 2, 2004, s. 39-65.
- Hansen, Erik: "Yes, det er dansk!", kronik i Politiken 4/7 1990.
- Hansen, Erik & Jørn Lund: Kulturens gesandter. Fremmedordene i dansk. 1994.
- Hjernøe, Leif: "Tal dog, så det er til at forstå!", Kristeligt Dagblad 30/12 2006.
- Jarvad, Pia: Nye ord. Hvorfor og hvordan? 1995.
- Jarvad, Pia: Nye Ord. Ordbog over nye ord i dansk 1955-1998. 1999.
- Jarvad, Pia: "Den engelske påvirknings art og mængde". I: Niels Davidsen-Nielsen, Erik Hansen og Pia Jarvad (red.): Engelsk eller ikke engelsk? That is the question. 1999. 103-118.
- Jespersen, Otto: "Sprogrøgt", Tilskueren, 1902, s. 185-204.
- Larsen, Fritz: "More than Loan Words: English Influence on Danish", RASK. Internationalt tidsskrift for sprog og kommunikation, bd. 1, 1994, s. 21-46.
- Lund, Jørn: Okay? Amerikansk påvirkning af dansk sprog. 1989.
- Nielsen, Niels-Åge: "Dansk sprogrensning i 1700-tallet". I: Arkiv för nordisk filologi. Bd. 64. 1949. S. 246-78. Rask, Kirsten: "Dogmedansk", kronik i Politiken 5/9 1999.
- Rask, Kirsten: Sprogrenserordbog - tal dansk! 2. udg. 2001.
- Sandøy, Helge: "Engelske ord i norsk". I: Niels Davidsen-Nielsen, Erik Hansen & Pia Jarvad (red.): Engelsk eller ikke engelsk. That is the question. 1999. S. 65-90.
- Sandøy, Helge (red.): Med 'bil' i Norden i 100 år. Ordlaging og tilpassing av utalandske ord.

2003.

Sandøy, Helge & Jan-Ola Östman (red.): "Det främmande" i nordisk språkpolitik. Om normering av utländska ord. 2004.

Selback, Bente & Helge Sandøy (red.): Fire dagar i nordiske aviser. Ei jamføring av påverknaden i ordforrådet i sju språksamfunn. 2007.

Seerup, Poul: "Ris a 'la know-how. Fremmedord og fagjargon skaber kaos i kommunikationen", Frederiksborg Amts Avis 3/9 1993.

Sørensen, Knud: Engelske lån i dansk. 1973.

Sørensen, Knud: Engelsk i dansk. Er det et must?. 1995.